

Munich Personal RePEc Archive

Right, left or centre? An empirical perspective on the party space of Danish politics

Kurrild-Klitgaard, Peter and Klemmensen, Robert and Pedersen, Mogens N.

2008

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/68812/>
MPRA Paper No. 68812, posted 21 Jan 2016 13:16 UTC

Højre, venstre eller midte? Et empirisk perspektiv på partirummet i dansk politik

PETER KURRILD-KLITGAARD

ROBERT KLEMMENSEN

MOGENS N. PEDERSEN

Indledning

De politiske partier er de helt centrale aktører i det danske politiske system (Bille 1997; 1998; 2000; Bille m.fl. 2003; jf. Jensen 2002). Men hvor meget ved vi om, "hvor" og "hvordan" partierne politisk er placeret i forhold til hinanden? For mens det ganske vist er hverdagstale at referere til det ene eller andet parti som værende lidt eller meget til "højre" eller til "venstre", eller i "midten", hvor megen dybsindighed, endsige mening, er der så egentlig i sådanne udsagn, når det kommer til stykket?

At besvare dette spørgsmål ligger uden for det mulige på den begrænsede plads. Litteraturen er stor og spænder vidt (f.eks. Laponce 1981; Bobbio 1995; McManus 2002). Vi kan her nøjes med at henvise til, at begrebsparret fik politisk betydning under den store franske revolution, og at sprogbrugen bredte sig over hele Europa i løbet af det 19. århundrede (Pedersen 1989). Hvornår og hvordan man begyndte at tale om et Venstre og et Højre i dansk politik kan ikke siges med præcision, men vi ved, at man allerede på den Grundlovgivende Rigsforsamling benyttede begreberne ret utvungent. Der findes sågar et samtidigt forsøg på at kategorisere medlemmerne ved hjælp af begreberne "venstre", "højre" og "centrum" (Barfoed 1849: 111-16), og det uagtet at partier i moderne forstand endnu ikke eksisterede. Gennemslagskraften befordredes naturligvis af, at man i Danmark tidligt fik egentlige politiske partier, i hvis navne begreberne indgik.

Man har også fra dansk statskundskabs tidligste tid været optaget af begreberne. I den første monografi om politiske partier erkendte forfatteren, at betegnelserne brugtes, men han mente dog, "at vi ikke i en videnskabelig analyse kan anvende begreberne højre og venstre ..." (Meyer 1965: 168). Det har dog ikke holdt senere parti-, parlaments- og valgforskere tilbage, og der findes nu en betydelig dansk litteratur, hvor de gamle begreber bruges i analytisk øjemed. Men man er i dag tilbøjelige til at relatere de politiske partier til hinanden ved hjælp af mere komplekse begrebsæt.

Politologer har således i de seneste årtier i stigende grad forsøgt at undersøge, hvorledes det er muligt at placere vælgere, politikere og partier

"spatialt", d.v.s. i politiske "rum" med en eller flere dimensioner (jf. f.eks. Laver & Mair 2001; Rasch 2003). Til det formål er der udviklet en række metoder og konstrueret en mængde datasæt, og der er - som det skal blive vist - også blevet gjort forsøg herpå for danske forhold. Der er til gengæld kun foretaget ganske få komparative studier af de forskellige metoder og reelt ingen for det danske partisystems vedkommende.

Det er slet ikke trivielt at få svar på, i hvilke dimensioner partier er placeret, eller hvor langt de ligger fra hinanden. Hvis politiske beslutningstagere har præferencer i mange dimensioner, eller hvis deres præferencer på anden vis kun vanskeligt lader sig presse ned i én dimension, vil alskens paradoksale resultater kunne forekomme - f.eks., at der slet ikke er noget kollektivt foretrukket alternativ (og at det valgte derfor alene er resultatet af proceduren eller manipulation), eller at der ville være hyppige skift i udfald, selv uden forandringer i præferencerne. I sådanne situationer vil det derfor være svært for iagttagere at forudsige f.eks., hvilke politiske forslag, der vil blive vedtaget, eller hvilke partier der vil støtte hvem i et regeringssamarbejde. Men ganske anderledes hvis aktørernes holdninger kan placeres langs én enkelt dimension, og de alle har ét mest foretrukket punkt i denne (et "idealpunkt"); i så fald kan vi altid forudsige, at det vil være den "midterste" aktør ("medianvælgeren" eller "medianpartiet"), der vinder.¹ I praktiske sammenhænge bliver det også muligt f.eks. at forudsige, hvilke partier, der vil indgå i alliancer med hinanden (se f.eks. Damgaard 2000).

Anskuet med sådanne briller er formålet med nærværende artikel tredelt. For det første vil vi give en oversigt over de forskellige metoder, der findes til identifikation af politiske "rum", og som har været på anvendt på danske forhold; for det andet vil vi, direkte forbundet med første formål, gengive de væsentligste resultater af de hidtidige forsøg på at placere de danske politiske partier langs en én-dimensional ("højre-venstre") skala. Endelig vil vi gøre nogle præliminære forsøg på at sammenligne de politiske dimensioner, som anvendelser af de forskellige metoder på danske forhold har resulteret i. I denne analyse skal vi ikke kaste os ud i hverken at forsvare eller kritisere, hvorvidt det er muligt på en meningsfuld måde at lægge en "højre-venstre"-skala til grund for en analyse af dansk politik; der er fremført mange gode grunde til, at en sådan skala ikke er generelt dækkende eller ikke længere er anvendelig på den politiske situation i mange lande.² Vores mål hér er det

¹ Om disse punkter, se f.eks. klassikere som Black 1948; Arrow [1951] 1963; Black [1958] 1998; Riker 1982. For nogle empiriske eksempler hentet fra dansk politik, se f.eks. Kurrild-Klitgaard 2000.

² Senest har Hans Jørgen Nielsen argumenteret for, at hverken en eller to dimensioner er tilstrækkeligt til at kunne forklare variationen i danske vælgerholdninger med, og argumenteret

mere beskedne at antage, at de forsøg, der er gjort på at afdække en sådan højre-venstre skala i dansk politik, i sig selv ikke er meningsløse, og at det kan være interessant at undersøge, hvor relativt ens (eller forskellige) placeringer af partierne, forskerne er kommet frem til. Kommer flere, ganske forskellige metoder frem til meget ensartede placeringer af partierne, er der - især hvis dette også gør sig gældende over tid - noget, der kunne tyde på, at der er tale om andet end tilfældigheder eller grove forenklinger.

Metoder til bestemmelse af partiernes positioner

En lang række metoder til placering af de politiske partier i én eller flere dimensioner er blevet udviklet gennem de seneste årtier, og sådanne er også - i forskellig grad - blevet anvendt på danske forhold. I det følgende beskrives styrker og svagheder ved disse metoder med udgangspunkt i den type af data, der anvendes, når partierne skal placeres. Vi har valgt udelukkende at tage udgangspunkt i metoder, der rent faktisk har været anvendt på danske data; derfor kommer vi kun meget kort ind på mulige fordele og ulemper ved andre metoder.

Analyse af vælgerurderinger

En både klassisk og ædruelig metode til at afdække politiske partiers placeringer med består i at spørge vælgerne om, hvordan de opfatter de politiske partier placeret på en højre-venstre skala. Ved at spørge vælgerne opnås informationer om, hvordan disse opfatter det politiske rum, de selv er en del af - og det er selvsagt ikke uvæsentligt, eftersom det i praksis også er vælgernes stemmeafgivning, der giver partiernes deres relative styrke i forhold til hinanden. Udover at spørge til, hvor de politiske partier er placeret på en højre-venstre skala, har nogle forskere også bedt vælgerne give "termometer"-placeringer af, hvor godt de synes om hvert af de politiske partier, hvilket kan ses som udtryk for, hvor et givet politisk parti er placeret i forhold til den enkelte vælger (Nannestad 1985; jf. Kurrild-Klitgaard 2008). Sidstnævnte metode kræver nogle heroiske antagelser om vælgerne og deres evne til at skelne mellem, hvor godt de synes om et parti, og hvor det pågældende parti er placeret. Endnu andre forskere har anvendt vælgerens selvplaceringer i survey som udtryk for partiernes placering. Men, som vi bliver mindet om af May, kan partierne være placeret et andet sted end der, hvor vælgerne forventer det, f.eks. fordi de aktive partimedlemmer ofte er mere ideologisk stålsatte end

for at der i virkeligheden skal et ganske stort antal dimensioner til for at få "orden" i vælgerens syn på politiske spørgsmål (Nielsen 2007).

partiets vælgere mere generelt, og fordi disse medlemmer bidrager direkte til at forme partiets politik - i modsætning til partiernes vælgere (May 1973).

En fordel ved at anvende vælger-survey er, at man meget ofte har tilstrækkeligt mange respondenter til at opnå statistisk robuste og troværdige resultater, hvilket omvendt sjældent er tilfældet ved f.eks. survey af eksperter eller eliter (jf. nedenfor). Omvendt er der det problem forbundet med metoden, at vi ikke kan vide, om vælgerne anvender den samme skala til at placere de politiske partier (særligt når det tillige er på tværs af forskellige politiske systemer), og vi ved derfor ikke, om vi har sammenlignelige objektive positioner. Derfor kan der være vanskeligheder forbundet med at anvende positioner fra vælgerundersøgelser, og især hvis vi vil lave komparative studier. Et andet problem er, at vælgernes opfattelse af højre-venstre skalaer kan ændres over tid, med det resultat at vi ved ændrede placeringer reelt ikke ved, om det er partiet eller vælgerne, der har ændret placering. Derudover kan vælger-survey ikke gå bagud i tid: Vælgerne i 2008 kan kun under anvendelse af ret kraftige antagelser spørges om, hvordan de politiske partier var placeret ved valget i 1968 - hvor mange af dem end ikke var født. For det tredje er metoden forholdsvis omkostningsfuld at anvende, idet den forudsætter survey af den type og omfang, man normalt forventer af meningsmålinger.

Tabel 1 indeholder resultaterne af nogle af de gjorte forsøg på at placere de danske politiske partier langs én dimension på basis af vælgerundersøgelser fra henholdsvis det Danske Valgprojekt og European Election Studies. Disse resultater er opnået ved at aggregere de enkelte respondenters vurderinger af partiernes placering på en dimension og er tilføjet partiernes gennemsnitlige score på en 1-10 skala, og dermed med fløjene delt ved en "midte" svarende til 5,5.

Tabel 1. De danske politiske partier placeret i én dimension p.b.a. forskellige vælger-survey, 1994-2005.

År/undersøgelse	Partiplaceringer										Skala
1994, DV	EL	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	FRP		1 – 10
	1,8	2,9	4,7	5,4	5,8	5,9	7,6	7,9	8,9		
	(1,5)	(1,4)	(1,3)	(1,2)	(1,3)	(1,5)	(1,5)	(1,7)	(2,0)		
1998, DV	EL	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	DF	FRP	1 – 10
	1,2	2,5	4,4	4,7	5,5	5,9	7,2	7,6	8,6	8,6	
	(1,8)	(1,6)	(1,5)	(1,4)	(1,3)	(1,6)	(1,6)	(1,9)	(2,1)	(2,1)	
1999, EES	EL	DF	SF	RV	SD	KR	CD	KF	V	FRP	1 – 10
	2,4	3,3	3,4	5,0	5,0	5,6	5,7	7,0	7,2	7,4	
	(2,2)	(2,2)	(1,9)	(1,7)	(2,0)	(2,0)	(1,8)	(2,2)	(2,3)	(3,1)	
2001, DV	EL	SF	SD	RV	KR	KF	V	FRP	DF		1 – 10
	1,5	2,8	4,4	4,6	5,2	7,0	7,3	-	8,1		
	(1,8)	(1,6)	(1,5)	(1,4)	(1,6)	(1,7)	(2,0)		(2,5)		
2004, EES	SF	SD	RV	KF	V	DF					1 – 10
	3,0	4,8	4,9	7,2	7,5	7,7					
	(1,7)	(1,7)	(1,6)	(1,8)	(1,9)	(2,7)					
2005, DV	EL	SF	SD	RV	KF	V	DF				1 – 10
	1,5	2,9	4,4	4,6	7,2	7,4	7,9				
	(1,7)	(1,5)	(1,3)	(1,4)	(1,7)	(1,9)	(2,2)				

Note: Standardafvigelse i parentes
 Kildforkortelser: DV: Det Danske Valgprojekt
 ESS: European Election Studies

Som det fremgår af tabellen, er der ganske stor konsistens i de opnåede højre-venstre skalaer, selv over et årti. Kun 1999 EES-undersøgelsen skiller sig ud fra det overordnede billede, med Det Radikale Venstre og Dansk Folkeparti placeret henholdsvis lidt og ganske markant anderledes end i de andre undersøgelser. Det er i den forbindelse måske ikke tilfældigt, at standardafvigelse i de opnåede skala-værdier for partierne i den undersøgelse generelt er større end ved de andre.

Analyse af ekspert- og elitevurderinger

Et alternativ til at foretage survey blandt vælgerne er at gøre det blandt personer, der må antages at have særlig politisk indsigt - f.eks. politiske "eksperter" eller personer, der selv i større eller mindre grad er en del af den politiske elite. Med udbredelsen af internettet er det blevet stadig lettere og billigere at spørge sådanne, særligt afgrænsede og udvalgte grupper om, hvordan de vurderer, at de politiske partier er placeret i et givet land, og den grundlæggende ide er dermed, at vi kan opnå viden om de politiske partiers placeringer i det pågældende politiske system. Ekspertene udgøres typisk af universitetsansatte med speciale i det pågældende systems politiske partier, f.eks. politologer; eliterne udgøres som regel af folkevalgte parlamentarikere, men kan også være partimedlemmer, eller hvad Mair kalder "mid-level-elites" (Mair 2001: 15). Metoden fik sit gennembrud, da Castles & Mair fremlagde den første komparative undersøgelse i 1984 (Castles & Mair 1984; jf. Pedersen 1997).

Begge metoder har været anvendt i Danmark, omend spørgeskemaer uddelt til partimedlemmer ikke er en ofte forekommende analyseform. I alle tilfælde stilles de adspurgte typisk spørgsmål svarende til dem, der i andre survey stilles til repræsentative udvalg af vælgere (jf. ovenfor).

Benoit og Laver argumenterer for, at i politiske systemer med hyppige forandringer er ekspert-survey ofte den eneste mulighed for at få informationer om, hvor de politiske partier kan tænkes at være placeret (Benoit & Laver 2006). Derudover er data af denne type karakteriseret ved, at de er relativt billige og hurtige at tilvejebringe - i hvert fald sammenlignet med at foretage traditionelle dokumentanalyser eller for den sags skyld vælger-survey. Endelig giver metoden mulighed for at placere politiske partier på en lang række dimensioner og for at få intervallskalerede data. Især det sidste har, ifølge Mair (2001), haft indflydelse på den popularitet, metoden har opnået.

Som med de øvrige metoder er der også en række ulemper ved anvendelsen af ekspert-survey. For det første er disse survey, ligesom vælger-survey, øjeblikbilleder. Ekspert-survey foretaget i eksempelvis 1984 kan derfor ikke ukritisk anvendes 10 eller 15 år senere, ligesom ekspert-survey dårligt kan gennemføres "bagud" i tid (eller i hvert fald kun med alvorlige forbehold). Et andet problem, der knytter sig til positioner opnået gennem denne metode, er,

at eksperternes egne politiske præferencer kan skinne igennem i deres placeringer af de politiske partier, hvilket bliver yderligere problematisk, når der ofte kun er tale om et beskedent antal respondenter. Derfor indeholder flere ekspert-survey også typisk spørgsmål om, hvor eksperterne placerer sig selv, så der kan kontrolleres for eventuel bias (se f.eks. Benoit & Laver 2006). Et sidste kritikpunkt er det næsten epistemologiske, at det sjældent er helt klart, hvad det er, respondenterne spørges om, når de bliver bedt om at placere partierne: Er det disses udmeldte politikker, eller er det de faktisk førte politikker? På det punkt er brugen af henholdsvis afstemningsdata og politiske dokumenter noget mere entydige, jf. nedenfor.

Mair (2001) finder derfor, at der er en lang række grunde til at være mere skeptisk overfor ekspert-survey, end litteraturen normalt tilråder, især fordi den legitimitet, der ligger i at spørge "eksperter" kan være blændende for validiteten af de opnåede resultater. Tabel 2 indeholder resultaterne af de hidtil foretagne ekspert-survey for danske partiers vedkommende, mens Tabel 3 indeholder de tilsvarende for de gennemførte elite-survey blandt henholdsvis folketingsmedlemmer (Jensen 1995) og partimedlemmer (Bille m.fl. 2003).

Igen er det påfaldende, hvor ganske ensartede de opnåede placeringer er, selvom disse spænder over en mere end 30-årig periode og ikke i to tilfælde tager udgangspunkt i identiske "kilder". Der anes en vis uklarhed m.h.t. den indbyrdes placering af små partier yderst på venstrefløjen (DKP, VS, SF), om placeringer af Danmarks Retsforbund og Centrumdemokraterne i forhold til andre ikke-socialistiske partier, og i et enkelt tilfælde m.h.t. Fremskridtspartiet (1976). I nogle tilfælde kan det skyldes fundamentale problemer med at lokalisere partierne klart på højre-venstre skalaen (f.eks. i spørgsmålet om, hvorvidt VS eller DKP er mest venstreorienteret), mens det i andre tilfælde kan dække over politiske bevægelser over tid (f.eks. Retsforbundet). Men i det store billede får man indtryk af, at politikere, partimedlemmer og eksperter, selv over tid, er ganske enige om, hvorvidt et givent parti ligger til "højre", til "venstre" eller et sted imellem disse fløje.

Tabel 2. De danske politiske partier placeret i én dimension p.b.a. ekspert-survey, diverse undersøgelser 1973-2003.

Undersøgelse	Partiplacering										Skala		
Taylor & Laver 1973	DKP	VS	SD	RV	KF								Ingen
Swaan 1973	VS	SD	RV	(V / KF)	FRP								Ingen
Dodd 1976	DKP	SF	SD	RV	DR	V	KF						-5 – 5
	-6,0	-4,0	-3,0	-1,0	0,0	1,0	3,0						
Morgan 1976	DKP	VS	SF	SD	RV	V	DR	KF					0 – 100
	0,0	7,0	20,0	41,0	62,0	82,0	84,0	100,0					
Inglehart & Klingemann 1976	SF	SD	RV	FRP	V	KF							0 – 10
	3,2	5	5,8	6,1	6,4	7,4							
Browne & Dreijmanis 1982	DKP	SF	SD	RV	DR	V	KF	FRP					Ingen
Laver & Budge 1986	SF	DKP	VS	SD	RV	V	FRP	KR / KF	CD				-50 – 50
	-33,0	-32,0	-22,0	-14,0	-6,0	18,0	26,0	28,0	30,0				
Castles & Mair 1984	VS	DKP	SF	SD	RV	CD	KR	V	KF	FRP			0 – 10
	0,8	1	1,9	3,8	4,8	5,7	6,2	6,7	7,3	8,7			
Laver & Hunt 1992	DKP	VS	SF	G	SD	CD	RV	KR	KF	DRF	V	FRP	0 – 20
	2,3	4,3	5,5	8,2	8,8	12,4	13,3	14,6	16,0	16,7	17,8	19,2	
Huber & Inglehart 1995	EL	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	FRP				0 – 10
	2,0	2,9	4,2	5,7	6,0	6,2	7,6	8,1	9,1				
Marks & Steenbergen 2002	SF	SD	RV	KF	V	DF							0 – 10
	2,3	4,0	5,1	7,0	7,4	8,9							
Benoit & Laver 2006	EL	SF	SD	RV	KR	CD	V	KF	DF	FRP			0 – 20
	2,3	4,6	7,6	9,3	11,2	11,3	15,1	15,2	15,3	18,3			

Kilder: se ovenfor.

Tabel 3. De danske politiske partier placeret i én dimension p.b.a. elite-survey, folketingsmedlemmer (1995) og partimedlemmer (2003).

Folketingsmedlems-undersøgelsen 1995							Skala		
EL	SF	RV	SD	CD	KF	V / FRP	1 – 10		
10	20	37	38	57	74	78			
Kilde: Jensen 1995; Holmberg 2000: 168.									
Partimedlems-undersøgelsen 2003									
EL	SF	RV	SD	CD	KR	V	KF	DF	1 – 10
1,4	3,0	4,9	5,2	5,4	5,7	6,8	7,0	7,28	
(1,0)	(1,4)	(1,1)	(1,7)	(1,2)	(1,3)	(1,5)	(1,3)	(1,8)	

Kilde: Bille m.fl. 2003.

Note: Standardafvigelser i parentes.

Analyse af afstemningsadfærd

En tredje, mere "objektivt" orienteret tilgang til at placere partierne i forhold til hinanden, som har været bredt anvendt, er selve politikernes - og dermed indirekte deres partiers - afstemningsadfærd, d.v.s., at der med udgangspunkt i den faktiske afstemningsadfærd foretages en registrering og aggregering på individuelt eller kollektivt plan af, hvorledes parlamentarikere stemmer. Den grundlæggende idé i disse metoder er, at partiernes placering i praksis afspejles i deres afstemningsadfærd. Så ved at studere de politiske partiers afstemningsadfærd i.f.t. hinanden, får vi et vindue til deres respektive underliggende politiske ideologier, samt måske endog til afstandene imellem dem.

Med udgangspunkt i sådanne data, kan en række forskellige aggregeringsmetoder anvendes til at afdække de (evt.) underliggende dimensioner, og en række sådanne er da også blevet anvendt på danske data. Den klart mest simple metode til analyse af afstemningsdata er det såkaldte "distance-indeks" (Pedersen 1967a; Pedersen 1967b). Her måler man partiers adfærd i forhold til hinanden ved konkrete afstemninger, således f.eks., at man studerer ét parti i forhold til et "ankerparti". I Pedersens oprindelige formulering koder man afstemningerne således, at et parti, der udviser samme adfærd som et andet - altså at begge partier enten stemmer for, stemmer imod eller undlader at stemme - får 1 point. Ét parti, der udviser en diametralt modsat adfærd i.f.t. et andet parti - d.v.s., at det ene parti stemmer for et forslag, mens det andet parti stemmer imod - gives 0 point. Hvis et parti stemmer for, mens ankerpartiet undlader at stemme, gives partiet $\frac{1}{2}$ point. Pointene udtrykker således, hvor enigt et givent parti er med ankerpartiet, og tager man disse point og dividerer med antallet af afstemninger, får man et udtryk for, hvor langt hvert af de observerede politiske partier er placeret fra ankerpartiet - eller i hvert fald for hvor fjernt eller nært de gennemsnitligt tenderer i retning af at være. Af en lang række grunde, hvoraf nogle diskuteres nedenfor, er det mål ikke nødvendigvis det samme som afstand i en "spatial" forstand. Eksempelvis kan vi *a priori* ikke afgøre, om et parti ligger til "højre" eller "venstre" for ankerpartiet, fordi vi udelukkende opnår relative afstande og ikke "retningen". For at afgøre retningen på afstanden mellem et givent parti og ankerpartiet, skal vi have substantiel viden om det partisystem, vi undersøger. Det er f.eks. gjort ved at antage, at Socialdemokraterne overordnet set er dét ankerparti, som andre partier så kan placeres til "højre" eller "venstre" for (Pedersen 1967a; Pedersen 1967b).

En anden metode til analyse af afstemningsadfærd er ved hjælp af såkaldt "multidimensional skalering" (MDS), som i en række tilfælde er blevet anvendt på danske afstemningsdata (Pedersen, Damgaard & Nannestad Olsen 1971; Damgaard & Rusk 1976; Nannestad 1985; Skjæveland 2003; Gerde 2008). Den

grundlæggende ide er at undersøge, hvilke relationelle strukturer der gør det muligt at placere flere punkter i et n -dimensionalt rum (jf. Skjæveland 2003: 53-56). Metoden gør det altså muligt at afgøre, hvorvidt partikonkurrencen foregår i et et- eller fler-dimensionalt rum og ydermere, hvordan de politiske partier er placeret på de forskellige dimensioner, og hvor meget af variationen hver enkelt funden dimension kan forklare.

En af de seneste metoder, der har været anvendt på danske data, er den såkaldte "*Optimal Classification*" (OC). Ideen er her at finde en politisk aktørs "idealpunkt" ved at undersøge, hvordan politiske aktører kan siges at være placeret givet, at vi ved om de stemmer "ja" eller "nej" til et specifikt forslag. I en perfekt "spatial" verden vil aktørerne altid stemme for det udfald, der er tættest på deres idealpunkt. Dermed blive det muligt at estimere den linje (i én dimension) eller det plan (i to dimensioner), der adskiller de politiske aktører, der stemmer "ja" eller "nej" til et givent forslag. Metoden er udviklet af de to amerikanske politologer Keith Poole og Howard Rosenthal (1997) med henblik på at placere lovgivere i USA's forbundskongres (jf. Poole & Rosenthal 1997 for en teknisk beskrivelse). Poole argumenterer selv, at metoden giver pålidelige resultater, når vi har 100 enheder, der har stemt 500 gange (Poole 2005: 46). Det besværliggør i sagens natur en anvendelse på danske forhold, i hvert fald hvis det er partiernes adfærd og positioner, der skal fastlægges; Hansen anvender dog metoden på danske afstemningsdata og netop med de politiske partier som analyseenheden (Hansen 2007; Hansen 2008b). Hansen anvender også en videreudvikling af denne metode, der er baseret på Bayes' Teorem, og som påstås at kunne løse en række statistiske problemer ved bl.a. *Optimal Classification* (Clinton, Jackman & Rivers 2004).³

Det altovervejende problem med de positioner, der opnås ved hjælp af afstemningsanalyser (uanset de anvendte metoder og om der ses på partier eller enkeltpolitikere), er, at vi meget hurtigt løber ind i såkaldte endogenitetsproblemer. Vi ender i en situation, hvor vi bruger "outputtet" af den politiske proces (afstemningsadfærd om lovforslag) til at forklare "inputtet" (aktørernes intentioner), mens grunden til, at politiske partier stemmer, som de gør, gerne skulle være bestemt af en kombination af deres idealpunkter og de konkrete omstændigheder. Vi får derfor et problem hvis vi ønsker at forklare partiernes adfærd på baggrund af positioner, der er baseret på partiernes adfærd.

Et andet problem er, at vi i sagens natur udelukkende kan placere politiske partier, der har vundet repræsentation i parlamentet. Men vi kan godt forestille

³ Forfatterne mener, at tidligere metoder baserer sig på implicite antagelser om lovgivernes adfærd, og at disse metoder hviler på et skrøbeligt statistisk grundlag (Clinton, Jackman & Rivers 2004: 1).

os situationer, hvor politiske partier, der ikke har opnået repræsentation, har betydning for den politiske konkurrence. Knyttet hertil er tillige det problem, at regeringspartier meget ofte stemmer sammen, uagtet at de må antages at have forskellige idealpunkter.

Et tredje problem udgøres af graden af strategisk stemmeadfærd. Hvis politiske partier i vid udstrækning stemmer strategisk (altså på noget andet end dét, der reelt er deres mest foretrukne), vil vi med udgangspunkt i afstemningsdata ikke finde partiernes reelle position.⁴

Endelig er et fjerde problem ved afstemningsdata, at alle de her nævnte metoder i praksis lader enhver afstemning vægte lige meget. Det er næppe en realistisk antagelse. Er det eksempelvis rimeligt, at en afstemning om deltagelse i krig vægter lige så meget (eller lidt) som en afstemning om anvendelse af plantegift i private haver? Eller at én samlet finanslov vægter så meget som en enkelt lille tillægsbevilling? Dette er ikke i sig selv et iboende problem ved at bruge afstemningsadfærd, idet det sagtens kan lade sig gøre at vægte afstemninger om forskellige emner forskelligt, men det presser i så fald blot problemet et niveau højere op, nemlig til spørgsmålet om hvorledes den ene afstemning skal vægtes i forhold til den anden, f.eks. hvordan vigtig lovgivning kan skilles fra "almindelig" lovgivning

Tabel 4 indeholder en lang række resultater af de forsøg, der er gjort på at anvende afstemningsdata til at placere de danske politiske partier én dimension; i nogle (tidlige) tilfælde er p.t. endnu kun anvendt distance-indekset og *Optimal Classification*; fra 1953 og frem er tillige anvendt multidimensional skalering (MDS) og Bayesiansk modellering. Her er resultaterne samlet i grupperinger baseret på regeringsperioder og folketingsvalg for perioden 1920-2005. Da der ikke er tale om intervallskalaer, er de enkelte scorer ikke gengivet.

⁴ Den norske parlamentsforsker Bjørn Erik Rasch peger dog på, at der er institutionelt givne grænser for, hvor meget strategisk stemmeadfærd vi skal forvente, og at det danske parlament er et af de steder, hvor der ikke er grund til at forvente meget strategisk adfærd (Rasch 1995).

Tabel 4. De danske politiske partier placeret i én dimension p.b.a. afstemningsadfærd i Folketinget, samlinger 1920-2005. Alternative metoder.

Periode	Metode		Partiplaceringer						
1920-24	DIST	SD	RV	V	KF				
	OC	SD	RV	V	KF				
1924-26	DIST	SD	RV	KF	V				
	OC	KF	SD	RV	V				
1926-29	DIST	SD	RV	DRF	V	KF			
	OC	SD	V	KF	DRF	RV			
1929-32	DIST	SD / RV		DRF / V		KF			
	OC	DRF	SD	RV	KF	V			
1932-35	DIST	DKP	SD / RV		V	DRF	KF		
	OC	DKP	RV / SD		V	KF	DRF		
1935-39	DIST	DKP	SD / RV		BP	V	KF	DRF	
	OC	DKP	V	SD / RV		BP	KF	DRF	
1939-43	DIST	DKP	SD / RV	KF	V	NS	DRF	BP	
	OC	DKP	SD / RV / V		KF	NS	BP	DRF	
1943-45	DIST	SD / RV / KF / V				DRF	BP	DS	NS
	OC	DS	SD / RV / KF / V				DRF	BP	NS
1945-47	DIST	DKP	SD	V	KF	RV	DRF	DS	
	OC	DKP	SD	KF / V / RV			DS	DRF	
1947-50	DIST	DKP	SD	KF	RV	V	DRF		
	OC	DKP	SD	V / KF		RV	DRF		
1950-53	DIST	DKP	SD	KF / V		RV	DRF		
	OC	DRF	RV	KF	V / SD		DKP		
1953-57	DIST	DKP	SD	RV	V	KF	DRF		
	OC	DKP	V	SD	RV	KF	DRF		
	MDS	DKP	RV	SD / V / KF			DRF		
	BAYES	DKP	DRF	RV	SD	V	KF		
1957-60	DIST	DKP	SD	RV	DRF	V	KF		
	OC	DKP	SD / RV / DRF			V	KF		
	MDS	DKP	RV	SD	V	KF	DRF		
	BAYES	DKP	DRF	RV	SD	V	KF		
1960-64	DIST	SF	SD	RV	V	KF	U		
	OC	SF	SD	RV	V	KF	U		

	MDS	(SF)	SD / RV		V	KF	U						
	BAYES	SF	SD	RV	V	KF	U						
1964-66	DIST	SF	SD	RV	V	KF	U						
	OC	U	SF	KF		RV / SD	V						
	MDS	SF	SD / RV		V	KF	U						
	BAYES	SF	RV	SD	V	KF	U						
1966-68	DIST	SF	SD	RV	V	KF	LC						
	OC	SF	SD	RV	V	KF	LC						
	MDS	SF	SD / RV		V	KF	U						
	BAYES	SF	SD	RV	V	KF	LC						
1968-71	DIST	VS	SF	SD	RV	V / KF							
	OC	VS	SF	SD	RV	V	KF						
	MDS	(VS)	SF	SD	RV	V	KF						
	BAYES	VS	SF	SD	RV	V	KF						
1971-73	DIST	SF	SD	RV	V	KF							
	OC	SF	SD	V	RV	KF							
	MDS	SF	SD	RV		V / KF							
	BAYES	SF	SD	RV	V	KF							
1973-75	DIST	DKP	SF	SD	CD	V	KR	RV	KF	DRF	FRP		
	OC	DKP	FRP	DRF	RV	V	CD / KR		SD	KF	SF		
	MDS	(DKP)	SF	SD	RV	(CD)	(KR)	V	KF	FRP	DRF		
	BAYES	DKP	SF	SD	DRF	KR	V	CD	RV	KF	FRP		
1975-77	DIST	VS	DKP	SF	SD	RV	CD	KR	V	KF	FRP		
	OC	FRP	VS	DKP	SF	V	KF	CD	RV	SD	KR		
	MDS	(VS)	DKP	SF	SD	KR	CD / V		RV	KF	FRP		
	BAYES	VS	DKP	SF	SD	RV	CD	KR	V	KF	FRP		
1977-79	DIST	VS	DKP	SF	RV	V	CD	KR	KF	DRF	FRP		
	OC	FRP	VS	DRF	DKP	SF	KF	KR	CD	RV	SD	V	
	MDS	VS	DKP	SF		SD / RV / CD			KR / KF	V	FRP	DRF	
	BAYES	VS	DKP	SF	DRF	SD	RV	CD	V	KR	V	KF	FRP
1979-81	DIST	VS	SF	SD	RV	CD	KR	KF	DRF	FRP			
	OC	VS	FRP	DRF	SF	V	KF	RV / SD		KR	CD		
	MDS		VS / SF		SD / RV / V			CD	KR	KF	FRP		
	BAYES	VS	SF	DRF	SD	RV	KR	CD	V	KR			
1981-82	DIST	VS	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	FRP			
	OC	FRP	V	KF	VS	CD	KR	SF	SD	RV			
	MDS	VS	SF	SD / RV			KR	CD	V	KF	FRP		

	BAYES	VS	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	FRP	
1982-84	DIST	VS	SF	SD	RV	CD / KR / V / KF				FRP	
	OC	VS	SF	SD	RV	KR	KF / CD		V	FRP	
	MDS	VS	SF	SD / RV		CD / KR		V / KF		FRP	
	BAYES	VS	SF	SD	RV	KF	CD	V	KR	FRP	
1984-87	DIST	VS	SF	S	RV	CD / KF / V			KR	FRP	
	OC	FRP	VS	SF	SD	RV	V	KR	KF / CD		
	MDS	VS	SF	SD	RV	CD / KR / V / KF				FRP	
	BAYES	VS	SF	SD	RV	KF	KR	V	CD	FRP	
1987-88	DIST	FK	SF	SD	CD / KR / KF / V				RV	FRP	
	OC	FRP	FK	SF	RV	SD / KR / V			CD / KF		
	MDS	(FK) SF		SD	RV	CD / KR / V / KF				FRP	
	BAYES	SF	FK	SD	RV	CD	KF	KR	V	FRP	
1988-90	DIST	SF	SD	RV / KF / V			KR	CD	FRP		
	OC	SD	SF	CD	V	KF	RV	KR	FRP		
	MDS	SF	SD	RV / CD / KR / V / KF					FRP		
	BAYES	SF	SD	CD	KR	RV	V	KF	FRP		
1990-93	DIST	SF	S	RV	CD	KF / V		KR	FRP		
	OC	SD	SF	RV	KF	CD	KR	V	FRP		
	MDS	SF	SD	CD / RV / KR / V / KF					FRP		
	BAYES	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	FRP		
1993-94	DIST	SF	SD / RV / CD		KR	KF	V	FRP			
	OC	KR	SD / RV / CD		SF	KF	V	FRP			
	MDS	SF	SD / RV / CD / KR / V / KF					FRP			
	BAYES	SF	RV	CD	SD	KR	V	KF	FRP		
1994-96	DIST*	EL	SF	SD / RV		CD	KF	V	DF	FRP	
	OC*	FRP	V	KF	CD	SD / RV		SF	EL		
	MDS	(JH)	SF	SD / RV / CD			V / KF		FRP		
	BAYES	EL	SF	CD	SD	RV	KF	V	DF / FRP		
1996-98	DIST*	<i>Se ovenfor</i>									
	OC*										
	MDS	EL	SF	SD / RV / CD			V / KF		FRP	DF	
	BAYES	EL	SF	SD	RV	CD	V	KF	DF	FRP	
1998-2001	DIST	EL	SF	SD / RV		CD	KR	KF	V	DF	FRP
	OC	EL	SF	RV	SD	KR	CD	KF	V	FRP	DF
	MDS	EL	SF	SD / RV		CD	(KR)	KF / V		DF	FRP
	BAYES	EL	SF	SD	RV	CD	KR	KF	V	DF	FRP

2001-05	DIST	EL	SF	SD	RV	KR	KF / V		DF
	OC	EL	SF	RV	SD	KR	V	KF	DF
	MDS**	EL	SF	SD	RV	KR	KF / V		DF
	BAYES	EL	SF	SD	RV	KR	KF	V	DF

Forkor-
telser:

BAYES: Bayesiansk modellering; DIST: Distance-indeks; MDS: Multidimensional Skalering; OC: Optimal Classification.

Note:

* Der forefindes p.t. ikke beregnede DIST og OC data for perioderne 1994-96 og 1996-98 men kun for den samlede periode (1994-98).

** Baseret i afstemningsdata alene for 2. samling 2003/04 & 1. samling 2004/05 (Gerde 2008).

Kilder:

Pedersen 1967a; Pedersen 1967b; Skjæveland 2003; Hansen 2007; Gerde 2008; egne beregninger på basis af PAPP (Hansen, Klemmensen & Kurrild-Klitgaard 2004).

Tabellen viser umiddelbart både en påfaldende konsistens og betragtelige uoverensstemmelser. På den ene side er mange partier - selv over en 85-årig periode - placeret stort set ens i forhold til hinanden, med de primære, tilbagevendende usikkerhedsmomenter værende, hvorvidt to eller flere partier ligger på præcis samme placering eller ved siden af hinanden. På den anden side synes én af metoderne, *Optimal Classification*, at give næsten absurd uforudsigelige placeringer, der næppe kan formodes at dække over reelle, substantielle forandringer i ført politik. F.eks. at De Uafhængige i 1960-64 lå længst til højre, for så 1964-66 at ligge længst til venstre; eller Fremskridtspartiet, som over tre årtier skifter adskillige gange frem og tilbage mellem det yderste højre og det yderste venstre.

Analyse af dokumentindhold

En fjerde hovedtype af metoder til afdækning af partiernes positioner i det politiske "rum" består i at foretage analyser af disses udmeldinger i specifikke dokumenter såsom principprogrammer, valgmanifeste e.l. Det gøres ud fra et ræsonnement om, at partierne vil være begrænset i deres adfærd af, hvad de eksplicit har nedskrevet som værende partiets officielle politik. Næste skridt er så at afgøre, hvilke tekster, der rent faktisk kan anvendes til at fremdrage partiernes positioner med, og som er sammenlignelige på tværs af partier og helst også på tværs af politiske systemer.

Sidstnævnte har ofte vist sig at være en vanskelig øvelse. Eksempelvis er valgmanifeste i Danmark en relativt kort affære, mens de i Storbritannien let kan fylde over 50 sider. Principprogrammer laves af nogle partier med en høj frekvens, mens der kan gå mere end 50 år mellem, at andre partier ser grund til fornyelse.

Når dokumentanalyse anvendes i håbet om at afdække politiske partiers "spatiale" positioner, er valget af dokumenter selvsagt ganske afgørende. Det store, europæiske komparative valgmanifest-projekt (*Comparative Manifesto Project*), der dækker en lang række lande, tager udgangspunkt i det valgmateriale, de politiske partier selv producerer. Projektet anvender et kodeskema indeholdende 56 forskellige kategorier, der spænder meget bredt, og det resulterende datasæt har opnået en meget central placering i komparative studier af regeringsdannelse, parlamenter, partikonkurrence m.v. På trods af den nærmest hegemoniske status, som datasættet har opnået, findes der en række kritikpunkter mod de positioner, CMP tildeler de politiske partier, og som kan opdeles i dels en teoretisk kritik og dels en empirisk. Det er blevet argumenteret, at de positioner, der gives i CMP-datasættet, ikke er egentlige politik-positioner men snarere angiver partiernes vægtning af de forskellige emner (Laver & Garry 2000). Datasættet er da også oprindeligt udviklet til at teste de såkaldte "salience"-teorier, ifølge hvilke de politiske partier konkurrerer om at sætte den politiske dagsorden således, at eksempelvis valgkampe handler om de emner, hvor et givent politisk parti har særlige strategiske fordele (jf. Riker 1982). Men, som Laver og Garry anfører, kan politiske partier tale lige meget om et emne og alligevel befinde sig i hver sin ende af et meningsspektrum.

Men også på det empiriske plan har CMP-datasættet været udsat for kritik. Laver, Benoit og Garry hævder, at det er yderst problematisk, at vi ikke ved, hvor sikre vi kan være på de koder, der er tildelt; der mangler med andre ord konfidensintervaller omkring scorerne (Laver, Benoit & Garry 2003). Hansen mener tillige, at der er problemer med selve de tekster, der indgår i den danske del af undersøgelsen og som konsekvens heraf, at

den danske del af undersøgelsen kun kan anvendes under kritisk hensyntagen til, at de anvendte dokumenter måske ikke afspejler det enkelte partis position (Hansen 2008a).

Den anden dokumentbaserede metode, der har været anvendt til analyse af de danske valgprogrammer, er den såkaldte "*Wordscore*" metode (Laver, Benoit & Garry 2003), som er udviklet til automatisk at frembringe positioner fra et givet tekst-univers. Der findes to forudsætninger for, at denne øvelse kan lykkes. For det første skal man *ex ante* have sikre "scorer" for de tekster, der anvendes som input i analysen - de såkaldte referencetekster. For det andet skal de tekster, der anvendes have samme karakter, d.v.s. grundlæggende benytte sig af det samme vokabular. Ideen i *Wordscore*-teknikken er så, at ordfrekvensen i en tekst med en kendt score ("referenceteksten") kan anvendes til at placere tekster med en ukendt position, men med en kendt ordfrekvens ("jomfruteksten"). Den ideologiske værdi af hvert enkelt ord kan så beregnes for referenceteksterne, og dermed kan en samlet score for jomfruteksten også beregnes (Laver, Benoit & Garry 2003).

Der har været nogen diskussion om, hvorvidt metoden giver pålidelige estimater af partiernes positioner (Budge & Pennings 2007). En sammenlignende analyse af de to metoder på danske partiers valgmateriale viser, at metoderne stort set placerer de danske politiske partier i samme rækkefølge (Klemmensen, Hobolt & Hansen 2007).

Den sidste dokumentbaserede metode, der har været anvendt på danske data, er, hvad Mair kalder "ekspertkodninger af sekundært materiale". Lars Bille har i samarbejde med Robert Harmel placeret en lang række af de politiske partier v.h.a. kodninger af sekundært materiale, d.v.s. materiale, der er bredere end udelukkende partiernes valgkampsmateriale. I dette projekt, der er foretaget i forbindelse med Kenneth Jandas "*International Comparative Political Parties Project*" (ICPP; jf. Janda 1980), er grundideen at kode sekundært materiale for, hvordan de politiske partiers positioner har udviklet sig. Benoit og Laver (2006) har undret sig over, at dette datasæt ikke har været udnyttet i videre udstrækning, end det er tilfældet - ikke mindst fordi datasættet placerer politiske partier på en række dimensioner over en lang periode. Derudover har datasættet den fordel, at det daterer, hvornår ideologiske og organisatoriske forandringer har fundet sted, hvilket muliggør analyse af en lang række hypoteser.

Et sidste eksempel, som er unikt dansk, er brugen af materiale fra den nu hedengangne *Håndbog i Dansk Politik*, der over snesevis af politikområder og over en lang årrække, hvert år gengav partiernes synspunkter på en sammenlignelig måde. Indtil videre er dette materiale kun brugt i beskeden omfang og kun i forhold til mere eller mindre *apriori* definerede ideologiske dimensioner (Kurrild-Klitgaard 1997; Hansen 2004), og resultaterne er derfor udeladt her, men materialet muliggør i virkeligheden en anvendelse af de samme metoder, som anvendt på partiprogrammer o.l.

En fordel ved at anvende dokumentbaserede analysemetoder er, at det er muligt at teste, hvordan forskellige metoder klarer sig på det samme materiale. Dermed bliver det muligt at estimere, hvor robuste og troværdige de forskellige metoder egentlig er. Derudover kan analytikeren indsamle materiale tilbage i tid uden at påvirke, hvad der rent faktisk står i teksterne - en fordel, der også deles af analyser af afstemningsadfærd, men i sagens natur ikke af survey af vælgere, eksperter eller eliter. Fortsætter udviklingen i den computer-generede tekstanalyse, vil omkostningerne forbundet med at kode store mængder tekst yderligere reduceres, ligesom kodningernes pålidelighed vil yderligere forbedres. Dermed bliver det muligt at inddrage et større tekst-univers i analysen af

politiske partiers positioner, såsom taler afholdt af partiledere, taler i parlamentet, o.s.v. (eller den førnævnte *Håndbog i Dansk Politik*).

En generel svaghed ved de metoder, der knytter sig til dokumentanalyse er, at de er yderst sårbare overfor længden af de tekster, der anvendes. Alt andet lige vil tekster med få ord indeholde mindre information end tekster, der indeholder mange ord - og derfor vil de positioner, der opnås ved bruge af lange tekster være mere troværdige. For det andet er resultaterne fra disse metoder ikke bedre end det instrument, der anvendes. Det betyder for CMPs vedkommende, at de opnåede resultater er afhængige af, hvor egnet det udviklede kodeskema er til at fange positionelle forandringer. Laver og Garry (2000) gør f.eks. opmærksom på, at datasættet er udviklet til at teste "salience"-teori og derfor ikke leverer egentlige positioner for partierne, og derudover skal koderne selvfølgelig lave et ordentligt stykke arbejde. For *Wordscores*-teknikken er de opnåede positioners validitet afhængige af referenceteksternes kvalitet og kvaliteten af den *a priori* score, der er givet denne tekst. I ICPP-projektet er det klart er, er "scoringen" af partierne ligeledes er afhængige af eksperternes enighed om kodningen.

Sidst, men ikke mindst, har brugen af tekster naturligvis det problem, der så er sige er det omvendte af problemet ved at bruge afstemningsdata: At ét er, hvad politikere siger, men noget andet er, hvad de gør. For det første kan de forskellige politikere bruge de samme begreber (f.eks. "frihed" eller "retfærdighed") men lægge ganske forskellige ting i dem. For det andet kan de i tekster og taler let give udtryk for idealer, som de enten ingen ønsker eller ingen muligheder har for at gennemføre i praksis. Hvor afstemningsdata således kan komme til at *undervurdere* forskellene mellem partier (f.eks. to eller flere regeringspartnere, som i praksis stemmer ens), kan brugen af dokumentanalyse komme til at *overvurdere* de politiske forskelle på partier, som i hverdagens realpolitik ikke nødvendigvis er særligt forskellige.

Tabel 5 indeholder resultaterne af de hidtil publicerede forsøg på at bruge data fra *Comparative Manifesto Project* og ved brug af *Wordscores* til at analysere sig frem til partiernes positioner. Data omfatter folketingsvalgene siden 1945, om end 2007-valget endnu mangler for begge metodens vedkommende og 2005-valget for CMP's.

Tabel 5. De danske politiske partier placeret i én dimension p.b.a. af dokumentanalyser, folketingsvalgene 1945-2005. Alternative metoder.

Valgår	Metode	Partiplaceringer										
1945	WS	DKP	SD	DS	DRF	RV	V	KF				
		4,9	5,1	5,2	5,2	5,2	5,3	5,3				
	CMP	SD	DKP	RV	DS	KF	DRF	V				
		-23,0	-21,2	-15,7	-14,0	-0,2	6,8	16,4				
1947	WS	Reference tekster										
	CMP	SD	DKP	RV	V	KF	DRF					
		-10,8	-10,6	-2,5	3,3	19,3	25,5					
1950	WS	DKP	SD	KF	RV	V	DRF					
		4,9	5,2	5,2	5,2	5,3	5,4					
	CMP	DKP	SD	RV	DRF	V	KF					
		-26,9	-9,2	0	10,9	20	38,2					
1953 ^a	WS	SD	DKP	KF	DRF	RV	V					
		5,1	5,1	5,2	5,2	5,3	5,6					
	CMP	DKP	SD	RV	KF	V	DRF					
		-15,8	-7,3	-5,1	5,4	5,8	19,7					
1953 ^b	WS	DKP	SD	RV	DRF	V	KF					
		5,0	5,1	5,2	5,2	5,3	5,4					
	CMP	DKP	SD	RV	V	KF	DRF	U				
		-15,3	-6,8	-5,5	14,9	16,7	23,2	41,7				
1957	WS	DKP	SD	DRF	KF	RV	V					
		4,8079	5,0173	5,0281	5,2343	5,2771	5,4529					
	CMP	DKP	SD	RV	U	DRF	V	KF				
		-41,8	-28,5	0,1	9,2	15,9	32,3	39				
1960	WS	SF	U	RV	SD	V	KF					
		5,1576	5,2225	5,2493	5,3165	5,3226	5,3271					
	CMP	SF	DKP	SD	RV	DRF	V	U	KF			
		-68,1	-43,2	-31,8	-12	-6,3	22,9	53,6	59,3			
1964	WS	SF	SD	RV	V	U	KF					
		5,1	5,2	5,4	5,4	5,4	5,4					
	CMP	SF	DKP	SD	RV	V	DRF	KF	U			
		-30,1	-24,9	-19,7	-13,2	6,7	15,3	18,4	37,5			
1966	WS	SF	SD	LC	RV	KF	V					
		5,1	5,3	5,3	5,3	5,4	5,4					
	CMP	DKP	SF	RV	SD	LC	DRF	V	U	KF		
		-43,7	-25,2	-15,4	-4	-1,1	10	12,7	23,4	35,7		
1968	WS	SD	SF	VS	V	KF	RV					
		5,0	5,0	5,0	5,2	5,3	5,3					
	CMP	DKP	VS	SF	RV	SD	LC	V	DRF	KF	U	
		-50	-44,8	-30,7	-12,8	-11,5	8,1	8,7	9,1	15	34,2	
1971	WS	SD	SF	V	RV	KF						
		5,0	5,1	5,4	5,4	5,5						
	CMP	SD	DKP	SF	VS	RV	V	KR	DRF	KF		
		-35,7	-31,7	-28,3	-12,1	2,7	7	21,7	26,6	39,1		
1973	WS	DKP	SF	DRF	SD	KF	RV	CD	V	FRP	KR	
		4,8	4,9	5,1	5,2	5,2	5,3	5,3	5,4	5,6	5,6	
	CMP	DKP	SF	RV	VS	SD	DRF	CD	FRP	V	KF	KR
		-30,2	-18,4	-12	-7	1,5	10,4	12,1	12,2	37,9	38,7	39,1
1975	WS	Reference tekster										

	CMP	SF	DKP	VS	SD	RV	DRF	FRP	V	KF	CD	KR
		-28,3	-23,4	-22,2	-12,8	-12,7	7,5	8,9	20,5	22,1	29,7	31,5
1977	WS	VS	DKP	SF	CD	SD	DRF	RV	FRP	KF	V	KR
		4,7	4,8	5,0	5,2	5,2	5,3	5,3	5,3	5,3	5,4	5,5
	CMP	SF	DKP	VS	SD	RV	DRF	FRP	V	KF	CD	KR
		-28,3	-23,4	-22,2	-12,8	-12,7	7,5	8,9	20,5	22,1	29,7	31,5
1979	WS	VS	SF	SD	RV	DRF	V	CD	KF	FRP	KR	
		4,6	5	5,1	5,2	5,2	5,2	5,3	5,3	5,4	5,4	
	CMP	DKP	SF	VS	RV	SD	DRF	KR	KF	FRP	CD	V
		-51,4	-43,2	-26,9	-11,5	-11,4	18,3	32,6	35,9	45,9	51	51,1
1981	WS	VS	SF	SD	FRP	CD	V	KR	RV	KF		
		4,8	5,0	5,1	5,2	5,2	5,3	5,3	5,3	5,4		
	CMP	DKP	SF	VS	SD	RV	DRF	KR	V	FRP	CD	KF
		-37,6	-37,3	-25,4	-5,7	-1,2	8,7	15,4	23,5	36,6	42,1	51,7
1984	WS	VS	SF	SD	KF	V	RV	CD	KR	FRP		
		4,8	5,0	5,1	5,1	5,2	5,2	5,3	5,3	5,3		
	CMP	DKP	SF	VS	SD	RV	DRF	KR	V	FRP	CD	KF
		-37,6	-37,3	-25,4	-5,7	-1,2	8,7	15,4	23,5	36,6	42,1	51,7
1987	WS	SF	FK	SD	RV	CD	KR	V	KF	FRP		
		5,1	5,1	5,2	5,2	5,2	5,3	5,3	5,4	5,5		
	CMP	FK	SF	SD	RV	KF	CD	KR	FRP	V		
		-48,5	-29,9	-29,0	-26,7	4,5	5,9	6,6	10,3	29,2		
1988	WS	SF	RV	SD	CD	KF	KR	V	FRP			
		5,1	5,2	5,3	5,3	5,3	5,3	5,5	5,6			
	CMP	SF	SD	RV	KR	CD	FRP	KF	V			
		-35,3	-20,3	-13,0	15,1	17,3	28,0	36,0	37,5			
1990	WS	SF	RV	SD	CD	FRP	V	KR	KF			
		5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,4	5,4	5,5			
	CMP	SD	RV	SF	CD	V	KF	KR	FRP			
		-35,5	-26,8	-15,3	10,0	10,1	10,1	14,8	25,6			
1994	WS	SD	EL	SF	KF	FRP	CD	V	RV			
		5,1	5,2	5,2	5,3	5,3	5,3	5,4	5,5			
	CMP	SF	EL	RV	SD	CD	KR	KF	FRP	V		
		-27,1	-25,3	-7,8	-7,4	2,1	9,8	15,9	44,9	54,1		
1998	WS	EL	SF	KR	RV	SD	KF	CD	V	DF	FRP	
		5,1	5,2	5,3	5,3	5,3	5,3	5,4	5,4	5,4	5,5	
	CMP	SF	EL	RV	SD	CD	KR	KF	FRP	V		
		-27,1	-25,3	-7,8	-7,4	2,1	9,8	15,9	44,9	54,1		
2001	WS	EL	SF	RV	SD	KR	V	KF				
		5,1	5,2	5,3	5,3	5,4	5,4	5,5				
	CMP	SF	SD	EL	RV	KF	KR	DF	V			
		-32,3	-11,5	-8,2	0,0	20,4	26,0	35,0	36,2			
2005	WS	EL	SF	V	SD	RV	DF	KF				
		5,1	5,2	5,3	5,3	5,3	5,3	5,4				
	CMP											

Ikke kodet

Kildeforkortelser: CMP: *Comparative Manifesto Project*; WS: *Wordscores*-resultater (raw scores)

Nogle mønstre i resultaterne er ganske konsekvente; f.eks. er DKP og Enhedslisten næsten altid placeret yderst til venstre, ligesom Venstre og De Konservative som regel ligger lidt eller meget til højre. Men nogle partier er ofte placeret ganske uforudsigeligt; det gælder især små partier som De Radikale og Retsforbundet, som ofte skifter plads fra år til år eller afhængig af metoden, men det gælder nok så bemærkelsesværdigt også Socialdemokraterne, som tekst-analyser tilsyneladende ofte placerer relativt længere til venstre end andre metoder synes at gøre.

Sammenligninger af alternative bestemmelser af danske partiers positioner

Der er ikke hidtil foretaget noget egentligt, systematisk og komparativt studie af resultaterne af de forskellige forsøg på ved forskellige metoder at afdække dimensionerne i det danske politiske spektrum og partiernes placering heri (se dog Nannestad 1989; Pedersen 1989; Klemmensen, Hobolt & Hansen 2007; Gerde 2008; jf. Skjæveland 2003: 52). Omstændighederne tillader heller ikke, at vi gør noget sådant her, men dog at vi foretager nogle simple sammenligninger af en række af de allerede gengivne resultater.

For at kunne sammenligne placeringerne ved forskellige metoder, er det i sagens natur nødvendigt at have data fra omtrent samtidige tidspunkter. Det er kun muligt ved en smule tillempning, og på intet tidspunkt for alle metoder (grundet det beskedne antal forsøg på elite- og ekspertvurderinger). I det følgende har vi taget data for to sæt af anvendte metoder fra det foregående, nemlig for 1994-96 og (ca.) 2001-05; specifikt er de ordinale placeringer af partierne langs én dimension med hver enkelt metode blevet sammenlignet med de tilsvarende placeringer ved alle øvrige metoder, og dette er gjort ved at foretage en Spearmans rangordenskorrelations-test. Hvis to rangordninger er helt ens, vil koefficienten være $\rho = 1,000$, mens to fuldstændigt diametralt modsatte giver $\rho = -1,000$, og en koefficient på $\rho = 0$ indikerer, at der ingen sammenhæng er mellem de to rangordninger.

Tabel 6. Korrelations-matrice, forskellige metoders placeringer af partierne i én dimension med baggrund i data for 1994-96. Spearmans rho (ρ) korrelationskoefficienter.

	DIST 1994-96	OC 1994-96	MDS 1994-96	BAYES 1994-96	WS 1994	CMP 1994	Vælger-survey 1994	Ekspert-sur- vey 1995	Folketingsmedl.- survey 1995
DIST 1994-96	-	-1,000**	0,963**	0,941**	0,491	0,946**	0,994**	0,994**	0,988**
OC 1994-96	-1,000**	-	-0,963**	-0,922**	-0,491	-0,946**	-0,994**	-0,994**	-0,988**
MDS 1994-96	0,963**	-0,963**	-	0,954**	0,243	0,898**	0,954**	0,954**	0,935**
BAYES 1994-96	0,941**	-0,922**	0,954**	-	0,500	0,857**	0,929**	0,929**	0,898**
WS 1994	0,491	-0,491	0,243	0,500	-	0,429	0,571	0,571	0,431
CMP 1994	0,946**	-0,946**	0,898**	0,857**	0,429	-	0,950**	0,950**	0,970**
Vælger-survey 1994	0,994**	-0,994**	0,954**	0,929**	0,571	0,950**	-	1,000**	0,970**
Ekspert-survey 1995	0,994**	-0,994**	0,954**	0,929**	0,571	0,950**	1,000**	-	0,970**
Folketingsmedl.-survey 1995	0,988**	-0,988**	0,935**	0,898**	0,431	0,970**	0,970**	0,970**	-
Gennemsnit	0,665	-0,912	0,617	0,636	0,343	0,632	0,672	0,672	0,647

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Forkortelser: Se tabel 4-5.

Tabel 7. Korrelations-matrice, forskellige metoders placeringer af partierne i én dimension med baggrund i data for ca. 2001-05. Spearmans rho (ρ) korrelationskoefficienter.

	DIST 2001-05	OC 2001-05	MDS 2003-05	BAYES 2001-05	WS 2001	CMP 2001	Vælger-survey 2001	Ekspert-sur- vey 2003	Partimedl.-survey 2003
DIST 2001-05	-	0,970**	1,000**	0,994**	0,955**	0,850**	0,994**	0,994**	0,970**
OC 2001-05	0,970**	-	0,970**	0,952**	1,000**	0,762**	0,952**	0,976**	1,000**
MDS 2003-05	1,000**	0,970**	-	0,994**	0,955**	0,850**	0,994**	0,994**	0,970**
BAYES 2001-05	0,994**	0,952**	0,994**	-	0,929**	0,881**	1,000**	0,976**	0,952**
WS 2001	0,955**	1,000**	0,955**	0,929**	-	0,714	0,929**	0,964**	1,000**
CMP 2001	0,850**	0,762**	0,850**	0,881**	0,714	-	0,881**	0,810*	0,762*
Vælger-survey 2001	0,994**	0,952**	0,994**	1,000**	0,929**	0,881**	-	0,976**	0,952**
Ekspert-survey 2003	0,994**	0,976**	0,994**	0,976**	0,964**	0,810*	0,976**	-	0,967**
Partimedl.-survey 2003	0,970**	1,000**	0,970**	0,952**	1,000**	0,762*	0,952**	0,967**	-
Gennemsnit	0,966	0,948	0,966	0,960	0,931	0,814	0,960	0,957	0,947

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

Forkortelser: Se tabel 4-5.

Tabel 6 og Tabel 7 indeholder matricer med Spearmans ρ -korrelationer for to data-tidspunkter, hvor det har været muligt at "maksimere" mængden af anvendte metoder (1994-96 og ca. 2001-05). Tabellerne indeholder tillige gennemsnittet af korrelationskoefficienterne for de enkelte metoder på tværs af hinanden; f.eks. kan vi se, at Distance-indekset og MDS både i 1994-96 og 2001-05 har ganske konsistente dimensioner (ρ på henholdsvis 0,963 og 1,000).

Disse værdier skal ikke overfortolkes. For det første er Spearmans test langt fra ideel til at sammenligne rangordninger af denne type. Placeres et enkelt parti ud af cirka en halv snes f.eks. yderst på en fløj i stedet for i midten, vil korrelationen mellem de to rangordninger fortsat være ganske høj (f.eks. 0,75), men set fra et realpolitisk synspunkt svare til en ganske væsentlig uoverensstemmelse. Ligeledes kan sammenligningen af to politiske dimensioner umiddelbart have en ganske stor korrelation (over 0,9), men i virkeligheden dække over, at ikke to partier er placeret sammesteds. Her vil det i nogen sammenhænge være langt bedre at sammenligne korrelationer mellem scorer/værdier, men da ikke alle metoderne producerer sådanne, som det er meningsfuldt at sammenligne med hinanden, har vi måttet nøjes med rangordningerne.

For det andet er en lav eller manglende korrelation ikke udtryk for, at den ene metode er rigtig og den anden forkert, ligesom gennemsnittene med så få observationer kan trækkes markant ned af en ringe overensstemmelse med en anden metode. I Tabel 6 f.eks. trækkes alle metodernes gennemsnitlige korrelationer væsentligt ned som følge af én enkelt metodes meget pauvre korrelation med hver nogen som helst af de andre.

Ikke desto mindre indikerer resultaterne flere ting. Helt grundlæggende bør man bemærke de ganske høje korrelationer snarere end det modsatte. Vi skal således ikke fokusere for meget på det faktum, at ikke alle er fuldstændigt ens; det er ganske velkendt, at alternative aggregeringsmetoder kan give ganske forskellige resultater (f.eks. Riker 1982; jf. Kurrild-Klitgaard 2000), og når der her både er tale om forskellige datakilder, forskellige typer af respondenter ved survey, og forskellige statistisk-matematiske metoder, er det slet ikke overraskende, at der er forskelle. Tværtimod understreger resultaternes relativt høje indbyrdes konsistens, at højre-venstre skalaen synes at leve og have det godt i dansk politik. Havde den været et meningsløst begreb, havde man næppe her set så mange og så forskellige metoder give så relativt konsistente rangordninger af partierne langs én dimension. Det er f.eks. ganske ukontroversielt at hævde, at de danske politiske partier i perioden 2001-05 kunne placeres på en dimension, der kan beskrives som EL-SF-SD-RV-KR-(KF, V)-DF, med den eneste reelle usikkerhed værende, om KF og V ligger på samme sted, eller med den ene til højre eller venstre for det andet.

Dertil kommer, at vi kan observere forskelle. F.eks. hvad der allerede var tydeligt ved visuel inspektion af Tabel 4, nemlig at *Optimal Classification* kan producere resultater, der er helt ude af trit med de øvrige, og at det samme, om end i mindre grad, gælder for *Wordscores*. For det andet at de øvrige metoder synes at generere ganske konsistente højre-venstre skalaer: Ser man bort fra de to førnævnte metoder er korrelationen mellem to vilkårlige af de øvrige metoder typisk på mellem 0,9 og 1,0. Særligt korrelationerne mellem Distanceindekset, Bayes og MDS, samt survey af folketingsmedlemmer, eksperter og vælgere, alle er bemærkelsesværdigt høje og altid statistisk signifikante.

Et forhold, som vores analyser ikke i sig selv kan vise, er, hvor "vigtig" eller dominerende højre-venstre skalaen er, f.eks. i forhold til andre mulige dimensioner i dansk politik. Men alle, der har set på dette, finder, at mens der kan spores andre dimensioner i f.eks. vælgernes holdninger (f.eks. Andersen m.fl. 2007), er betydningen af sådanne i Folketinget i bedste fald beskeden og af relativt nyere dato, d.v.s. efter 2001 (Elklit & Pedersen 2003). Både Skjæveland og Gerde har f.eks. fundet, at højre-venstre skalaen frembragt ved brug af MDS ofte kan forklare op mod 100 pct. af variationen i partiernes afstemningsadfærd i Folketinget. Givet at rangordningerne frembragt med denne metode synes at have ganske markant høje positive korrelationer (0,9-1,0) med dem frembragt med i hvert fald et par af de andre afstemningsadfærds-baserede (Distanceindeks og Bayes modellerede) og survey af eksperter, folketingsmedlemmer og partimedlemmer, kan man se det som en stærk indikation af den afdækkede dimensions store og tilsyneladende robuste betydning i dansk politik.

Afrunding

Dette lille studie har vist, hvorledes en række forskellige metoder og datakilder hver især kan bruges til at skabe billeder af, hvorledes det politiske landskab ser ud i Danmark. Billederne er ikke altid ens, og der er tydeligvis enkelte af dem, der undertiden er svært forenelige med, hvordan det politiske spektrum i hverdagen opfattes. Men en sammenligning af metoderne har også vist, at der dog generelt synes at være en ganske stor konsistens i de billeder, de fleste af metoderne frembringer, selv når der er tale om længere tidsperioder. Den klassiske højre-venstre skala synes at leve og have det godt. Forestillingen om et højre og et venstre - og dermed også en midte eller et centrum - eksisterer i vælgernes og i politikernes bevidsthed og sætter sig spor i deres adfærd.

Men der er grund til at minde om, hvad partiforskningens "Grand Old Man", Giovanni Sartori engang sagde om begreberne og deres konceptuelle indhold. Han omtalte dem som "a hopelessly multidimensional dimension: the layman's "index" of politics, so to speak ... a grand oversimplification resulting from a compound of fuzzy criteria" (Sartori 1976: 79). Man må aldrig forveksle

forestillingsverdenen i den politiske virkelighed med de målinger, der søges foretaget, med eller uden grundlag i forskernes teoretisk funderede begrebsdannelser.

Men ser man bort fra de mange, fortsat uløste, gåder omkring begrebsdannelsen og den politiske forestillingsverden, så er der meget, der kan og burde gøres i forlængelse af denne lille afhandlings budskab. Der ligger først og fremmest et forskningsprojekt og venter på, at man med fuldt sammenlignelige metoder, på samme og forskellige tidspunkter, får afdækket, hvor mange dimensioner, der er i vælgernes holdninger og i partiernes signaler, opfattelser og adfærd, og hvad der flytter sig først. Et sådant studie burde ideelt i to eller flere omgange studere både afstemningsmønstre i Folketinget, folketingsmedlemmernes egne opfattelser af dimensionerne, partiprogrammer og taler, samt vælgernes holdninger og opfattelser af det politiske spektrum. Indtil videre må vi dog nøjes med at fastslå, at rygterne om højre-venstre skalaens død synes kraftigt overdrevne: Måske holdningerne forgår, men dimensionen består.

Appendiks

Anvendte partiforkortelser

BP	Bondepartiet
CD	Centrumdemokraterne
DF	Dansk Folkeparti
DKP	Danmarks Kommunistiske Parti
DRF	Danmarks Retsforbund
DS	Dansk Samling
EL	Enhedslisten
FK	Fælles Kurs
FRP	Fremskridtspartiet
G	Grønne
KF	Det Konservative Folkeparti
KR	Kristeligt Folkeparti/Kristendemokraterne
LC	Liberalt Centrum
NS	Nationalt Samvirke
RV	Det Radikale Venstre
SD	Socialdemokraterne
SF	Socialistisk Folkeparti
U	De Uafhængige
V	Venstre
VS	Venstresocialisterne

Referencer

Andersen, Jørgen Goul m.fl. (2007). Det nye politiske landskab: Folketingsvalget 2005 i perspektiv, Jørgen Goul Andersen m.fl. (red.), København: Academica.

Arrow, Kenneth J. (1963 [1951]). Social choice and individual values, 2. udg., New Haven: Yale University Press.

Barfoed, P. F. (1849). Den grundlovgivende Rigsforsamlings Historie, København: eget forlag.

Benoit, Kenneth & Michael Laver (2006). Party policy in modern democracies, London: Routledge.

Bille, Lars (1997). Partier i forandring, Odense: Odense Universitetsforlag.

Bille, Lars (1998). Dansk partipolitik 1987-1998, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Bille, Lars (2000). "Om organisationer og demokrati: Et essay", pp. 1-23 i Peter Kurrild-Klitgaard, Lars Bille, & Tom Bryder (red.), *Valg, vælgere og velfærdsstat: Festskrift til Hans Jørgen Nielsen*, København: Politiske Studier.

Bille, Lars m.fl. (2003). *Partiernes medlemmer*, Lars Bille & Jørgen Elklit (red.), Aarhus: Aarhus Universitetsforlag & Magtudredningen.

Black, Duncan (1948). "On the rationale of group decision making", *Journal of Political Economy*, 56, pp. 23-34.

Black, Duncan (1998 [1958]). *The theory of committees and elections*, 2. rev. udg., Iain McLean, A. McMilland, & B. L. Monroe (red.), Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Bobbio, Norberto (1995). *Højre & venstre: Årsager til og betydning af en politisk skelnen*, København: Hans Reitzels Forlag.

Browne, Eric & John Dreijmanis (1982). *Government coalitions in Western Europe*, New York: Longman.

Budge, Ian & Paul Pennings (2007). "Do they work? Validating computerised word frequency estimates against long policy series", *Electoral Studies*, 26, 1, pp. 121-129.

Castles, Francis G. & Peter Mair (1984). "Left-right political scales: Some 'expert' judgements", *European Journal of Political Research*, 12, pp. 73-88.

Clinton, Joshua, Simon Jackman, & Doug Rivers (2004). "The statistical analysis of roll call data", *American Political Science Review*, 98, pp. 355-370.

Damgaard, Erik (2000). "The life and death of government coalitions", pp. 231-263 i Wolfgang C. Müller & Kaare Strøm (red.), *Coalition governments in western Europe*, Oxford: Oxford University Press.

Damgaard, Erik & Jerrold G. Rusk (1976). "Cleavage structures and representational linkages: A longitudinal analysis of Danish legislative behavior", *American Journal of Political Science*, 20, pp. 179-205.

Dodd, Lawrence C. (1976). *Coalition in parliamentary government*, Princeton: Princeton University Press.

Elklit, Jørgen & Mogens N. Pedersen (2003). "Decembervalget 1973: 30 år efter", *Politica*, 35, pp. 365-376.

Gerde, Niklas (2008). *Konflikt og samarbejde: En analyse af regeringsdannelserne 2001 & 2005 med udgangspunkt i partiernes politikpositioner*, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, speciale, cand.scient.pol.

Hansen, Martin Ejnar (2004). "Økonomi eller velfærd? Dimensionalitet i Folketinget", *Økonomi & Politik*, 77, 4, pp. 71-82.

Hansen, Martin Ejnar (2007). *Parliamentary voting behaviour: A collection of papers*, Dept. of Political Science, University of Aarhus, Ph.D. dissertation.

Hansen, Martin Ejnar (2008a). "Back to the archives: A critique of the Danish part of the manifesto project", *Scandinavian Political Studies*, 31, 2, pp. 201-216.

Hansen, Martin Ejnar (2008b). "Reconsidering the party distances and dimensionality of the Danish Folketing", *Journal of Legislative Studies*, under udgivelse.

Hansen, Martin Ejnar, Robert Klemmensen, & Peter Kurrild-Klitgaard (2004). *PAPPA: Parties and policies in parliament*, version 1.0 (August 2004), data description, Political Science Publications, 3/2004, Faculty of Social Sciences, University of Southern Denmark, Odense, <http://www.sam.sdu.dk/politics/publikationer/pappa3.pdf>.

Holmberg, Sören (2000). "Issue agreement", pp. 155-179 i Peter Esaiasson & Knut Heidar (red.), *Beyond Westminster and congress: The Nordic experience*, Columbus: Ohio University Press.

Huber, John & Ronald Inglehart (1995). "Expert interpretations of party space and party locations in 42 societies", *Party Politics*, 1, 1, pp. 73-111.

Inglehart, Ronald & Hans-Dieter Klingemann (1976). "Party identification, ideological preference and the left-right dimension among Western publics", pp. 243-273 i Ian Budge, Ivor Crewe, & Dennis Farlie (red.), *Party identification and beyond*, New York: John Wiley.

Janda, Kenneth (1980). *Political parties: A cross-national survey*, New York: Free Press.

Jensen, Henrik (2002). *Partigrupperne i Folketinget*, København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag.

Jensen, Torben K. (1995). Rapport vedrørende data og dataindsamling i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen i Folketinget i forsommeren 1995, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, Aarhus, working paper.

Klemmensen, Robert, Sara Binzer Hobolt, & Martin Ejnar Hansen (2007). "Estimating policy positions using political texts: An evaluation of the wordscores approach", *Electoral Studies*, 41, 3, pp. 309-337.

Kurrild-Klitgaard, Peter (1997). "Liberalismens udfordring", pp. 150-193 i Jens Løgstrup Madsen (red.), *Den moderne liberalisme: Rødder og perspektiver*, København: Breidablik.

Kurrild-Klitgaard, Peter (2000). "Én offentlig mening? Om rationalitet i valg og vælgerundersøgelser", pp. 279-311 i Peter Kurrild-Klitgaard, Lars Bille, & Tom Bryder (red.), *Valg, vælgere og velfærdsstat: Festskrift til Hans Jørgen Nielsen*, København: Politiske Studier.

Kurrild-Klitgaard, Peter (2008). "Voting paradoxes under proportional representation: Evidence from eight Danish elections", *Scandinavian Political Studies*, 31, 3, pp. 242-267.

Laponce, J. A. (1981). *Left and right. The topography of political perceptions*, Toronto: University of Toronto Press.

Laver, Michael, Kenneth Benoit, & John Garry (2003). "Extracting policy positions from political texts using words as data", *American Political Science Review*, 97, 2, pp. 311-331.

Laver, Michael & Ian Budge (1986). "Policy, ideology and party distance: Analysis of election programmes in 19 democracies", *Legislative Studies Quarterly*, 11, 4, pp. 607-618.

Laver, Michael & John Garry (2000). "Estimating policy positions from political texts", *American Journal of Political Science*, 44, 3, pp. 619-634.

Laver, Michael & W. Ben Hunt (1992). *Policy and party competition*, London: Routledge.

Laver, Michael & Peter Mair (2001). *Estimating the policy positions of political actors*, Michael Laver (red.), London: Routledge.

Mair, Peter (2001). "Searching for the positions of political actors: A review of the approaches and a critical evaluation of expert surveys", pp. 11-30 i Michael

Laver (red.), Estimating the policy positions of political actors, London: Routledge.

Marks, Gary & Steenbergen, Marco (2002). UNC 2002 Data set, <http://www.unc.edu/~gwmaks/data.htm>.

May, John D. (1973). "The opinion structure of political parties: The special law of curvilinear disparity", *Political Studies*, 21, 2, pp. 135-151.

McManus, Chris (2002). Right hand, left hand: The origins of asymmetry in brains, bodies, atoms and cultures, Cambridge: Harvard University Press.

Meyer, Poul (1965). Politiske partier, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.

Morgan, Michael-John (1976). The modelling of governmental coalition formation: A policy-based approach with interval measurement, University of Michigan, Ph.D. dissertation.

Nannestad, Peter (1985). Geometriske repræsentationer af relationelle datastrukturer, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Nannestad, Peter (1989). Reactive voting in Danish general elections 1971-1979: A revisionist interpretation, Aarhus: Aarhus University Press.

Nielsen, Hans Jørgen (2007). "Hvor mange dimensioner er der?", pp. 213-232 i Jørgen Goul Andersen m.fl. (red.), *Det nye politiske landskab: Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, København: Academica.

Pedersen, Mogens N. (1967a). "Consensus and conflict in the Danish Folketing 1945-65", *Scandinavian Political Studies*, 2, pp. 143-166.

Pedersen, Mogens N. (1967b). "Partiernes holdning ved vedtagelsen af regeringens lovforslag 1945-66", *Historie*, 7, 3, pp. 404-435.

Pedersen, Mogens N. (1989). Højre, venstre - og revolutionen: Festforelæsning holdt ved Odense Universitets årsfest den 29. september 1989, *Nyt fra Odense Universitet*, Odense: Odense Universitet, særnummer, september 1989.

Pedersen, Mogens N. (1997). "Nomination: 'Some expert judgements' live on", *European Journal of Political Research*, 31, 1-2, pp. 147-157.

Pedersen, Mogens N., Erik Damgaard, & Peter Nannestad Olsen (1971). "Party distances in the Danish Folketing", *Scandinavian Political Studies*, 6, pp. 87-106.

Poole, Keith T. (2005). *Spatial models of parliamentary voting*, Cambridge: Cambridge University Press.

Poole, Keith T. & Howard Rosenthal (1997). *Congress: A political-economic history of roll call voting*, Oxford: Oxford University Press.

Rasch, Bjørn Erik (1995). "Parliamentary voting procedures", pp. 488-527 i Herbert Döring (red.), *Parliaments and majority rule in Western Europe*, Frankfurt: Campus Verlag.

Rasch, Bjørn Erik (2003). "Det politiske landskap", *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 44, 1, pp. 37-66.

Riker, William H. (1982). *Liberalism against populism: A confrontation between the theory of democracy and the theory of social choice*, San Francisco: W.H. Freeman.

Sartori, Giovanni (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.

Skjæveland, Asbjørn (2003). *Government formation in Denmark 1953-1998*, Aarhus: Politica.

Swaan, Abram de (1973). *Coalition theories and cabinet formation*, Amsterdam: Elsevier.

Taylor, Michael & Michael Laver (1973). "Government coalitions in Western Europe", *European Journal of Political Research*, 1, 2, pp. 205-248.